

УДК 502:331.43

Iryna V. Remeshevska
Ремешевська
Ірина
Володимирівна

INTEGRATION OF EUROPEAN STANDARDS OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY, ENVIRONMENTAL MANAGEMENT AND SOCIAL SUSTAINABILITY INTO THE MANAGEMENT SYSTEM OF MARITIME INFRASTRUCTURE IN UKRAINE

ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ, ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ МОРСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

DOI [https://doi.org/10.15589/smi2025.2\(21\).12](https://doi.org/10.15589/smi2025.2(21).12)

Nataliy V. Gurets
Гурець Наталія
Володимирівна

Iryna V. Remeshevska Ремешевська Ірина Володимирівна,
канд. техн. наук, доц.
irynaremesh@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3040-3922

Nataliy V. Gurets Гурець Наталія Володимирівна,
старший викладач
natalya.gurets@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0001-8859-4891

Olga G. Grushyna
Грушина Ольга
Григорівна

Olga G. Grushyna Грушина Ольга Григорівна,
старший викладач
olga.bidnichenko@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0002-1209-592X

Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв

Abstract. This article explores the pressing issues surrounding the integration of European approaches to occupational health and safety, environmental protection, and social responsibility into the management systems of maritime infrastructure enterprises in Ukraine. It is emphasized that the implementation of a comprehensive, integrated approach based on international standards ISO 14001, ISO 45001, and ISO 26000 is a necessary condition for ensuring the effective functioning and sustainable development of the sector. An analysis of the current state of Ukraine's seaport system enterprises is conducted, along with a review of key strategic documents and regulatory acts that define the main directions of their reform on the example of the State Enterprise "Ukrainian Sea Ports Authority". Particular attention is paid to the positive dynamics in the functioning of seaports under martial law, which demonstrates their resilience and adaptability to external challenges. The study substantiates the application of the PDCA (Plan-Do-Check-Act) cycle as a mechanism for continuous improvement of occupational health and safety management, environmental management, and social responsibility within maritime infrastructure enterprises. The proposed PDCA implementation model facilitates the integration of relevant processes and standards into a unified management system, enabling timely

and systematic responses to identified risks and threats. Key risks, hazards, and environmental aspects of enterprise activities are identified, which require constant monitoring and mitigation to minimize their negative impact on the environment and workers' health. The research results confirm the relevance of harmonizing management practices with European standards as an important prerequisite for improving occupational safety, environmental protection, social responsibility, and the competitiveness of Ukraine's maritime infrastructure enterprises. The practical implementation of an integrated management system will promote sustainable industry development, enhance the environmental condition of port areas, and contribute to building a positive international image of Ukrainian seaports. Additionally, the study proposes a set of measures aimed at enhancing the implementation processes of international standards, including the development of a comprehensive management model, the application of digital technologies, and the strengthening of stakeholder partnerships.

Key words: European standards; occupational health and safety; environmental management; social responsibility; maritime ports.

Анотація. У статті досліджуються актуальні проблеми інтеграції європейських підходів до охорони праці, екологічної безпеки та соціальної відповідальності в систему управління підприємств морської інфраструктури України. Зазначено, що впровадження комплексного інтегрованого підходу, який базується на міжнародних стандартах ISO 14001, ISO 45001 та ISO 26000, є необхідною умовою для забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку галузі. Проведено аналіз сучасного стану підприємств морської портової системи України, а також основних стратегічних документів і нормативних актів, що визначають ключові напрями їх реформування на прикладі державного підприємства «Адміністрація морських портів України». Особливу увагу приділено вивченню позитивної динаміки діяльності морських портів в умовах воєнного стану, що свідчить про їхню стійкість і адаптивність до зовнішніх викликів. У роботі обґрунтовано застосування концепції циклу PDCA (Plan-Do-Check-Act) як механізму забезпечення безперервного вдосконалення системи управління охороною праці, екологічним менеджментом і соціальною відповідальністю на підприємствах морської інфраструктури. Запропонована модель реалізації PDCA сприяє інтеграції відповідних процесів і стандартів у комплексну систему управління, що дає змогу своєчасно та систематично реагувати на виявлені ризики й загрози. Визначено ключові ризики, небезпеки й екологічні аспекти діяльності, які потребують постійного контролю та мінімізації негативного впливу на довкілля та здоров'я працівників. Отримані результати підтверджують доцільність гармонізації управлінських практик із європейськими стандартами як важливу передумову підвищення безпеки праці, екологічної безпеки, соціальної відповідальності та конкурентоспроможності підприємств морської інфраструктури України. Практичне впровадження інтегрованої системи управління сприятиме сталому розвитку галузі, покращенню екологічного стану портових територій, а також формуванню позитивного іміджу українських морських портів на міжнародній арені. Додатково в роботі запропоновано низку заходів, спрямованих на вдосконалення процесів впровадження міжнародних стандартів, що передбачають розробку комплексної моделі управління, використання цифрових технологій та розвиток партнерства із зацікавленими сторонами.

Ключові слова: європейські стандарти; охорона праці; екологічний менеджмент; соціальна відповідальність; морські порти.

References

- [1] Nahurskyi, O., Vasiichuk, V., Korzh, H., & Vytrykush, N. (2021). Osoblyvosti vprovadzhennia DSTU ISO 45001:2018 "Systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia ta bezpekoiu pratsi. Vymohy ta nastanovy shchodo zastosuvannia". *International scientific journal "Grail of Science"*, 16, 116–121.
- [2] Alekina, E. V., Ovchinnikov, K. A., & Minina, Y. I. (2019), Conceptual model of professional risk management, GCPMED 2018 – *International scientific conference global challenges and prospects of the modern economic development*, pp. 1561–1569, DOI: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.03.159>
- [3] Tverytnykova, E., Demidova, Yu., & Drozdova, T. (2021). Management system of occupational safety at ukrainian enterprises: International and European dimension. *Advanced Information Systems*, 5(1), 45–53.

- [4] Barskiy, I., Makarenko, M., Gusakov, S., Kalinina, A., & Ustinov, R. (2021). Environmental management as a tool for providing resilience of the sea port. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 3(38), 281–291. DOI:10.18371/fcaptive.v3i38.237458
- [5] Gonzalez Aregall, M., Bergqvist, R., & Monios, J. (2018). A global review of the hinterland dimension of green port strategies. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 59, 23–34. <https://doi.org/10.1016/j.trd.2017.12.013>
- [6] Chang, Y. T. (2013). Environmental efficiency of ports: a data envelopment analysis approach. *Maritime Policy and Management*, 40 (5), 467–478.
- [7] Yashchyshyna, I., Svider, O., Kushnir, O., & Konovalova, M. (2020). Corporate social responsibility of the enterprise: shortcomings and social effects for Ukrainian society. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 1, 152–157. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2020-1/152>
- [8] Ginzburg, M. D., Kovalenko, S. E. and Klyun, A. M. (2016). Standarty na systemy keruvannja: mizhnarodnyj ta jevropskyj dosvid i jogho zaprovadzhennja v Ukrajinі. *Standardization, certification, quality*, 1, 7–16.
- [9] Management report of the State Enterprise “Ukrainian Sea Ports Authority” for 2024 (2025). Official website of the State Enterprise “Sea Ports Administration of Ukraine”. Retrieved from: <https://www.uspa.gov.ua>
- [10] Nakaz 157 vid 06.08.2020 Pro vprovadzhennja nacionaljnogho standartu DSTU ISO 45001:2019 (ISO 45001:2018, IDT) v dijalnistj NAAU [Order № 157 of 06.08.2020 On the implementation of the national standard DSTU ISO 45001:2019 (ISO 45001: 2018, IDT) in the activities of NAAU] (2020). Retrieved from: https://naau.org.ua/userfiles/files/Nakaz_157od_vid-06_08_2020.pdf
- [11] DSTU ISO 14001: 2015 Systemy ekolohichnoho upravlinnya – Vymohy z kerivnytstvom shchodo vykorystannya (ISO 14001: 2015, IDT) [DSTU ISO 14001:2015 Environmental management systems – Requirements with guidance for use (ISO 14001:2015, IDT)] (2016). Kyiv, 37 p.
- [12] ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility] (2010). <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>

Постановка задачі. Курс на європейську інтеграцію, задекларований Україною, формує комплексні виклики економічного, політичного та соціального характеру. Одним із ключових завдань у цьому контексті є формування нової моделі соціально-трудових відносин на основі принципів соціальної відповідальності, дотримання прав людини, безпеки праці й екологічної свідомості. Це передбачає впровадження демократичних і правових механізмів управління персоналом, які сприяють не лише економічному розвитку, а й забезпеченню гідного рівня життя працівників, їхнього права на безпечне середовище, здоров'я та всебічний розвиток.

Стан охорони праці в Україні, попри наявність нормативної бази, залишається недостатнім для досягнення європейських стандартів. Проблеми поглиблюються недостатнім урахуванням екологічного чинника, хоча саме екологічна безпека – важлива складова безпечного виробничого середовища. Здоров'я працівників залежить не лише від умов праці, а й від стану навколишнього середовища, що потребує інтеграції еко-

логічного менеджменту в загальну систему охорони праці.

Разом із цим у сучасних умовах набуває актуальності концепція корпоративної соціальної відповідальності, яка охоплює не лише дотримання соціальних і трудових прав, а й етичне ставлення до довкілля. Це потребує комплексного підходу до управління підприємствами, заснованого на поєднанні охорони праці, екологічної безпеки та соціальної відповідальності як взаємозалежних складових єдиної інтегрованої системи сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри наявні напрацювання вітчизняних і зарубіжних дослідників (серед яких – О. М. Нагурський, В. О. Васійчук, Г. І. Корж [1], А. М. Колот, О. Тверитнікова, Ю. Демідова, Т. Дроздова [3], Р. В. Курінько, С. А. Мельник, Ю. Ю. Івчук, І. Барський, М. Макаренко, С. Гусаков, А. Калініна, Р. Устинов [4], О. Г. Середа, А. Gonzalez M., R. Bergqvist, J. Monios [5], Y. T. Chang [6], І. Якушкіна, О. Свідер [7] та ін.), питання практичного впровадження європейських

стандартів охорони праці, екологічного менеджменту та соціальної відповідальності на підприємствах України залишається недостатньо дослідженим.

Серед публікацій щодо інтеграції європейських стандартів у діяльність промислових підприємств більшість присвячена впровадженню окремих стандартів або адаптації інтегрованих систем управління. Так, у роботах [1–3] запропоновані моделі, які дають змогу розробляти та впроваджувати відповідно до вимог європейських стандартів систему управління охороною праці в діяльність промислових підприємств різних галузей промисловості. Роботи [4–6] розглядають процес інтеграції стандартів екологічного менеджменту в загальну систему управління підприємств морської інфраструктури, описують переваги такого процесу й етапи його реалізації. Публікація [7] описує особливості застосування стандарту соціальної відповідальності на підприємствах. Робота [8] дає можливість простежити особливості комплексного впровадження міжнародних та європейських стандартів.

Аналіз наукової літератури з визначеної проблеми дає змогу стверджувати, що немає окремого дослідження процесу інтеграції європейських стандартів охорони праці, екологічного менеджменту та соціальної відповідальності в систему управління підприємств морської інфраструктури України. Водночас удосконалення в цій галузі економіки України є необхідним для ефективного використання трудового потенціалу країни, підвищення конкурентоспроможності українських підприємств, забезпечення безпеки працівників і зростання рівня якості життя населення.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах трансформації економіки та поступової інтеграції України у європейський простір питання ефективної організації праці, охорони здоров'я працівників і забезпечення безпечних умов праці набувають особливої актуальності. При цьому охорона праці не повинна розглядатися суто як питання внутрішньої виробничої безпеки. Вона тісно пов'язана з екологічною безпекою, адже

стан навколишнього середовища безпосередньо впливає на здоров'я, працездатність і якість життя працівників.

Крім того, зростає значення соціальної відповідальності підприємств як елемента сучасної системи управління. Соціально відповідальний бізнес не лише дотримується встановлених стандартів безпеки праці й охорони довкілля, а й активно формує безпечне, екологічно збалансоване середовище, що сприяє підвищенню добробуту працівників та громади загалом. Отже, взаємозв'язок між охороною праці, екологічною безпекою та соціальною відповідальністю набуває комплексного значення для сталого функціонування підприємств і забезпечення їхньої конкурентоспроможності.

Ідеться не лише про нормативно-правове регулювання зазначених сфер, а й про впровадження системного інтегрованого підходу, що ґрунтується на кращих європейських практиках у сфері охорони праці, екологічного менеджменту та корпоративної соціальної відповідальності. Такий підхід дає змогу не лише підвищити ефективність виробничих процесів, а й забезпечити довгостроковий соціально-економічний ефект.

Основним завданням дослідження є аналіз європейських підходів до регулювання охорони праці, соціальної відповідальності й екологічної безпеки, зокрема екологічного менеджменту, а також обґрунтування можливостей їх ефективного впровадження у практику функціонування українських підприємств морської інфраструктури.

Метою дослідження є аналіз процесу впровадження європейських стандартів у загальну систему управління підприємств морської інфраструктури України.

Методи, об'єкт і предмет дослідження.

Під час дослідження було застосовано комплекс наукових методів, які забезпечують всебічне вивчення процесів упровадження європейських стандартів охорони праці, екологічного менеджменту та соціальної відповідальності в систему управління підприємств морської інфраструктури України, а саме:

– метод порівняльного аналізу, який дав змогу визначити відмінності в ключових ас-

пектах різних стандартів, які можуть бути впроваджені на підприємствах морської інфраструктури;

- метод моделювання, за допомогою якого була розроблена концептуальна модель процесу реалізації PDCA для підприємств морської інфраструктури;

- системний підхід, використання якого дало змогу проаналізувати взаємодії компонентів управління охороною праці, охороною навколишнього середовища та соціальною відповідальністю як єдиного цілого.

Також у процесі роботи був використаний контент-аналіз нормативних документів, звітів, стандартів Європейського Союзу та Міжнародної організації стандартизації (ISO).

Основний матеріал. Морська інфраструктура України становить один із ключових елементів національної транспортної системи, забезпечуючи інтеграцію країни у світову торгівлю, сприяючи експортно-імпортним операціям, транзиту вантажів та логістичній взаємодії з країнами Європейського Союзу, Близького Сходу та Азійсько-Тихоокеанського регіону.

На довоєнний період (до 2022 року) Україна мала 13 морських торговельних портів, розташованих на узбережжях Чорного й Азовського морів, а також на річці Дунай. До інфраструктури цих портів належали: причальні споруди (близько 290 причалів) [9], термінали для перевалки сипучих, наливних і генеральних вантажів, елеваторні та контейнерні комплекси, системи залізничного й автомобільного сполучення, буксирно-швартові служби, лоцманські станції, системи управління рухом суден.

Координацію розвитку й експлуатації портової інфраструктури забезпечує державне підприємство «Адміністрація морських портів України» (ДП «АМПУ»), створене у 2013 році. Основна мета діяльності ДП «АМПУ» – забезпечення функціонування та розвитку морських портів шляхом ефективного використання державного майна, реконструкції та будівництва об'єктів портової інфраструктури, забезпечення безпеки мореплавства в морських портах.

Перспективи подальшого розвитку морської портової інфраструктури України, зокре-

крема діяльності ДП «АМПУ», визначені Стратегією розвитку морських портів України на період до 2038 року, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 року № 1634-р. Зазначений стратегічний документ передбачає три основні пріоритети:

- удосконалення системи управління в морській галузі;

- збалансований розвиток портових потужностей з урахуванням відповідності причальних фронтів і наземної транспортної інфраструктури;

- підвищення якості й ефективності сервісних послуг, що надаються в портах.

Поряд із цим ключові завдання, напрями розвитку та механізми забезпечення ефективного функціонування портової системи інтегруються в положення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1550, а також в операційний план заходів на 2025–2027 роки.

Крім того, в умовах зростаючих загроз у сфері національної безпеки важливим орієнтиром для розвитку морської інфраструктури стала Стратегія морської безпеки України, ухвалена рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 17 липня 2024 року та введена в дію Указом Президента України № 468/2024. На виконання цієї стратегії було затверджено відповідний план реалізації (розпорядження КМУ від 22 листопада 2024 року № 1162-р).

У 2024 році, незважаючи на складні умови, спричинені воєнним станом, частина морських портів України продовжила свою операційну діяльність. Зокрема, стабільне функціонування забезпечували порти Дунайського регіону (Ізмаїл, Рені, Усть-Дунайськ), а також морські порти «Одеса», «Чорноморськ» та «Південний». Це стало можливим завдяки впровадженню у другому півріччі 2023 року альтернативного судноплавного маршруту через північно-західну частину Чорного моря, що забезпечив доступ до портів України в умовах обмеженого морського простору.

За підсумками 2024 року загальний вантажообіг морських портів України становив

97 298 тис. тонн, це 135 % від запланованого річного показника (71 983 тис. тонн) та 157 % порівняно з фактичними обсягами за 2023 рік (61 935 тис. тонн) [9]. Ці дані свідчать про суттєве зростання обсягів перевалки, незважаючи на воєнні ризики та інфраструктурні втрати.

Фінансові результати підприємств портового сектору також продемонстрували позитивну динаміку. Чистий прибуток за 2024 рік становив 2 779 891 тис. грн, що перевищує показник аналогічного періоду 2023 року на 1 973 260 тис. грн, а також на 1 721 765 тис. грн – плановий орієнтир 2024 року [9].

Впровадження європейських стандартів охорони праці, екологічного менеджменту та соціальної відповідальності є критично важливим для забезпечення безпечного, екологічно відповідального та сталого функціонування портової системи. Цей процес передбачає реорганізацію системи управління портовою галуззю відповідно до вимог міжнародних стандартів, розробку та реалізацію відповідних політик, застосування методів і засобів моніторингу, проведення екологічного аудиту. Такі підходи поступово впроваджуються в діяльність адміністрацій морських портів України, що свідчить про загальну тенденцію до гармонізації управлінських процесів відповідно до глобальних вимог у сфері сталого розвитку.

У цьому контексті особливу роль відіграють міжнародні стандарти серії ISO, зокрема ISO 14001, ISO 45001 та ISO 26000. Попри різну функціональну спрямованість, зазначені документи мають високий ступінь взаємної узгодженості й можуть ефективно використовуватись у сукупності для підвищення ефективності системи управління підприємствами портової інфраструктури.

ISO 45001 є міжнародним стандартом у сфері охорони праці та безпеки працівників, спрямованим на зниження виробничих ризиків і створення безпечного робочого середовища. Він передбачає аналіз небезпек, залучення працівників до прийняття рішень, реалізацію профілактичних заходів і формування відповідної організаційної культури. В Україні стандарт прийнятий як ДСТУ ISO 45001:2019 «Системи управління охороною здоров'я та

безпекою праці. Вимоги з настановами щодо застосування», що також надає йому статус чинного національного стандарту [10].

Стандарт ISO 14001 встановлює вимоги до системи екологічного управління та зорієнтований на зниження негативного впливу діяльності підприємства на довкілля. Його структура базується на принципі циклічного управління й передбачає ідентифікацію екологічних аспектів, оцінку ризиків, встановлення цілей, моніторинг і постійне вдосконалення. У системі національної стандартизації України цей документ імплементовано як ДСТУ ISO 14001:2015 «Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування», що засвідчує його офіційне визнання як державного стандарту [11].

На відміну від попередніх, ISO 26000 має рекомендаційний характер і не передбачає сертифікації. Він надає настанови щодо інтеграції принципів соціальної відповідальності в діяльність організацій. Стандарт охоплює широкий спектр тем: права людини, трудові практики, охорона довкілля, етична ділова поведінка, захист прав споживачів та взаємодія з громадами. В Україні ISO 26000 прийнято як ДСТУ ISO 26000:2012 «Керівництво з соціальної відповідальності» [12], що підтверджує його легітимність у національному контексті.

Зазначені стандарти мають спільну ідеологічну й методологічну основу. Вони передбачають впровадження системного управління, орієнтованого на ідентифікацію ризиків, залучення зацікавлених сторін, прозорість, відповідальність і постійне вдосконалення. ISO 14001 та ISO 45001 побудовані за єдиною високорівневою структурою (High-Level Structure), що значно полегшує їх інтеграцію у межах єдиної системи управління. Хоча ISO 26000 не містить формалізованої структури, його концептуальні положення є логічним продовженням і розширенням вимог, встановлених у сертифікаційних стандартах. Порівняльну характеристику стандартів ISO 14001, ISO 45001 та ISO 26000 представлено у вигляді таблиці 1.

До переваг впровадження зазначених стандартів слід віднести підвищення рівня

екологічної та виробничої безпеки, зростання довіри з боку зацікавлених сторін, зміцнення репутації підприємств, а також створення умов для сталого розвитку.

Разом із тим слід враховувати, що впровадження таких стандартів потребує значних ресурсів, організаційної зрілості та готовності до змін, що може бути особливо актуальним для підприємств з обмеженими управлінськими чи фінансовими можливостями. Окрему увагу варто приділити тому, що ISO 26000, як рекомендаційний стандарт, не передбачає офіційної сертифікації, що дещо ускладнює оцінювання ступеня його впровадження.

Таким чином, комплексне впровадження стандартів ISO 14001, ISO 45001 та ISO 26000 в управлінські процеси портової галузі є обґрунтованим кроком до підвищення ефективності, безпеки та соціальної відповідальності морських портів України. Їхня сумісність, нормативне закріплення на рівні національних стандартів та відповідність сучасним міжнародним вимогам створюють передумови для формування інтегрованої системи управління, орієнтованої на довгострокову стабільність, конкурентоспроможність і дотримання принципів сталого розвитку.

Процес впровадження вищезазначених стандартів на підприємствах морської інфраструктури реалізується на основі циклу Plan-Do-Check-Act (PDCA) / «Плануй-

те – Робіть – Перевіряйте – Дійте» [10, 11]. Концепція PDCA полягає в реалізації повторюваного процесу, що сприяє постійному вдосконаленню системи. Процес можна застосовувати до системи управління загалом і до кожного окремого елемента. Починається процес із планування, що передбачає виявлення й оцінку ризиків та можливостей у сферах охорони праці, екологічного менеджменту та соціальної відповідальності, інших ризиків і можливостей; розробку цілей і процеси, які є необхідними для досягнення результатів. На другому етапі реалізуються всі заплановані процеси. Наступний, третій, етап присвячений перевірці, яка передбачає проведення моніторингу й оцінки результатів усіх реалізованих заходів, а також оприлюднення досягнутих результатів. На четвертому, заключному, етапі проводяться заходи щодо подальшого вдосконалення показників для досягнення очікуваних результатів. Модель процесу реалізації концепції PDCA для підприємств морської інфраструктури представлено на рисунку 1.

Виявлення небезпек під час впровадження стандартів з охорони праці є критично важливим етапом, який забезпечує безпеку працівників і запобігає нещасним випадкам. Потрібно ідентифікувати потенційні ризики, оцінити їхню ймовірність і наслідки, а також розробити заходи для їх усунення або мінімізації. У процесі впровадження стандартів

Таблиця 1. Порівняльна характеристика стандартів ISO 14001, ISO 45001 та ISO 26000

Стандарт ISO 45001 Система управління охороною праці та безпекою	Стандарт ISO 14001 Система екологічного менеджменту	Стандарт ISO 26000 Настанови щодо соціальної відповідальності
Основна мета стандарту		
Забезпечення безпечних умов праці	Управління екологічними аспектами	Сприяння сталому розвитку через соціальну відповідальність
Ключові елементи		
Ідентифікація небезпек, оцінка ризиків, участь працівників, профілактика	Екологічна політика, аспекти, відповідність, моніторинг, поліпшення	Соціальна відповідальність, етика, права людини, праця, довкілля, прозорість
Підхід		
Процесний підхід, PDCA	Процесний підхід, PDCA	Рекомендаційний підхід, базується на принципах
Основний інтерес		
Запобігання травмам, професійним захворюванням	Зменшення впливу на довкілля	Підвищення довіри та репутації шляхом етичної поведінки
Основні стейкхолдери		
Працівники, керівництво, аудитори	Внутрішні та зовнішні (органи влади, суспільство)	Усі зацікавлені сторони: громада, НУО, споживачі
Ризики, які розглядаються		
Ризики для здоров'я та безпеки	Екологічні ризики	Соціальні, екологічні й етичні ризики

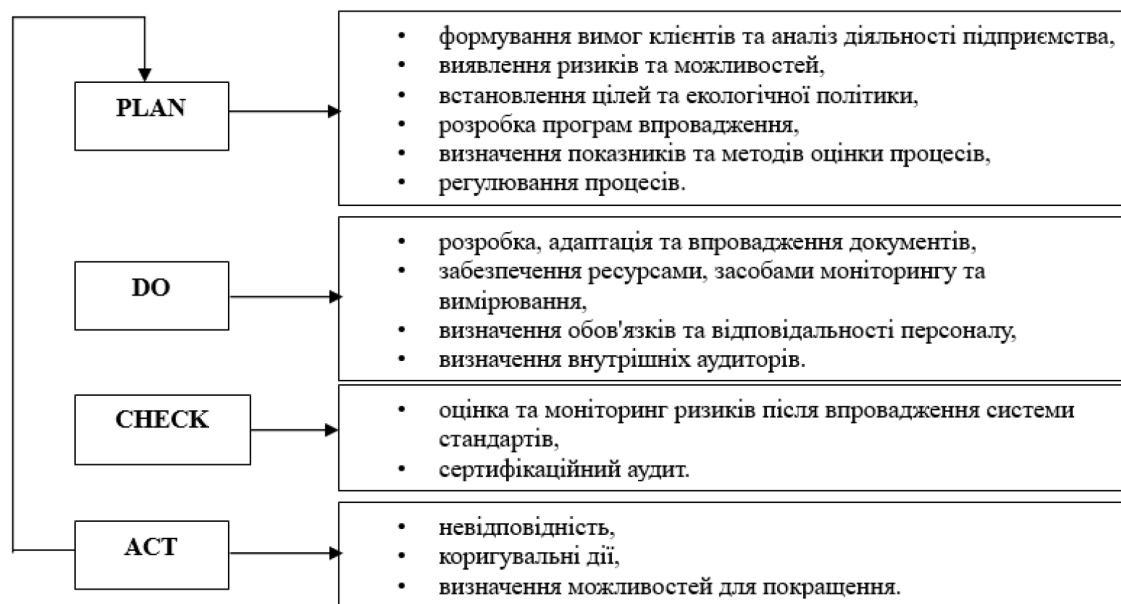

Рис. 1. Модель процесу реалізації концепції PDCA для підприємств морської інфраструктури

екологічного менеджменту ключовим моментом є визначення основних екологічних аспектів діяльності підприємства, які враховують взаємодію підприємства з довкіллям, вплив його діяльності на навколишнє середовище, використання ресурсів, утворення відходів, викиди забруднювальних речовин, а також управління цими аспектами для мінімізації негативного впливу та покращення екологічних показників. Упровадження стандарту соціальної відповідальності базується на реалізації основних принципів, за-

значених у стандарті. Основні ідентифіковані небезпеки й екологічні аспекти діяльності підприємств морської інфраструктури зазначені в таблиці 2.

Аналіз упровадження європейських стандартів у систему управління підприємствами морської інфраструктури України є складним, багаторівневим процесом, що передбачає опрацювання значного обсягу даних та інформації. З метою підвищення ефективності дослідження та забезпечення системного підходу аналіз було здійснено

Таблиця 2. Основні ідентифіковані небезпеки та екологічні аспекти діяльності підприємств морської інфраструктури

Стандарт ISO 45001 Система управління охороною праці та безпекою	Стандарт ISO 14001 Система екологічного менеджменту	Стандарт ISO 26000 Настанови щодо соціальної відповідальності
Основні небезпеки	Екологічні аспекти	Принципи соціальної відповідальності
– Підвищений рівень шуму та вібрації на робочих місцях – Запиленість і загазованість повітря на палубах суден та у виробничих приміщеннях – Небезпека ураження електричним струмом через несправність обладнання або недотримання правил безпеки – Падіння з висоти через відсутність огорожень або слизьку поверхню – Небезпека травмування через гострі краї, задири та шорсткість на обладнанні та інструментах – Підвищені та понижені температури повітря та поверхонь на робочих місцях – Недостатнє або надмірне освітлення – Небезпека впливу дезінфікувальних токсичних і шкідливих речовин – Монотонність праці, фізичні та нервово-психічні перевантаження – Ризик зараження небезпечними хворобами під час роботи з рибою та морепродуктами	– Стічні води суден – Баластні води суден – Розливи нафти та інших речовин – Стічні води з портових підприємств – Вихлопні гази суден – Викиди пилу внаслідок вантажно-розвантажувальних операцій – Зміна гідрологічного режиму внаслідок днопоглиблювальних робіт – Утворення твердих відходів – Утворення небезпечних відходів – Шумове забруднення – Зіткнення тварин і птахів з суднами в акваторії морських портів	– Відповідальність – Прозорість – Етична поведінка – Повага до інтересів стейкхолдерів – Верховенство права – Права людини

за ключовими напрямками, які відображають основні складові інтеграції європейських вимог. Зокрема, розгляд охоплює імплементацію принципів екологічного менеджменту, впровадження стандартів охорони праці, оцінку діяльності підприємств морської інфраструктури у сфері корпоративної соціальної відповідальності, а також трансформації, що відбувалися в системі управління підприємствами в процесі адаптації до європейських підходів. Такий комплексний підхід дає змогу всебічно охарактеризувати рівень інтеграції європейських управлінських практик і виявити потенційні напрями для подальшого вдосконалення.

Упровадження стандартів екологічного менеджменту в Адміністрації морських портів України почалося у 2015 році, коли було створено систему екологічного менеджменту, що відповідає вимогам ISO 14001:2015 та ДСТУ ISO 14001:2015 в Одеському морському порті.

У лютому 2024 року сертифікаційним органом – ТОВ «Бюро Верітас Сертифікейшн Україна» – було проведено наглядний аудит системи екологічного менеджменту ДП «Адміністрація морських портів України» на відповідність вимогам міжнародного стандарту ISO 14001:2015 Environmental management systems – Requirements with guidance for use, національного стандарту ДСТУ ISO 14001:2015, а також вимогам системи EMAS.

На підставі результатів аудиту сертифікаційним органом було прийнято рішення про продовження дії сертифіката відповідності стандарту ISO 14001:2015, що підтверджує ефективне функціонування системи екологічного менеджменту в ДП «АМПУ». У 2024 році в ДП «АМПУ» проведено внутрішній аудит системи екологічного менеджменту. За результатами перевірки виявлено 27 невідповідностей, за якими розроблено плани заходів та здійснюються відповідні коригувальні дії.

Підприємства портової інфраструктури є особливою ланкою, діяльність якої повинна здійснюватися не лише в межах національного екологічного регулювання, а й з урахуванням міжнародних норм і стандартів

у сфері охорони морського середовища. Зокрема, ключовим документом, що регулює запобігання забрудненню з суден, є Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню із суден 1973 року, змінена Протоколом 1978 року (МАРПОЛ 73/78), прийнята під егідою Міжнародної морської організації (ІМО). Також важливими є положення Конвенції ООН з морського права, Конвенції про захист Чорного моря від забруднення та Міжнародної конвенції про готовність, реагування та співробітництво у випадку забруднення нафтою (OPRC, 1990).

Відповідно до національного законодавства, функції з реагування на випадки забруднення в межах акваторій морських портів України покладено на ДП «АМПУ». У 2024 році підприємство мало у своєму розпорядженні значні матеріально-технічні ресурси для локалізації та ліквідації забруднень, а саме: 10 спеціалізованих нафтосміттезбирачів для збору забруднень з поверхні води; 10 скімерів для ліквідації розливів у вигляді тонкої плівки та на мілководді; 2 бортові системи стримування розливів; 9465 м бонових загороджень для локалізації місць розливу; 12 172 л сорбенту-біодеструктора «Еконадін» та інші сорбуючі матеріали; ємності для збору забруднювальних речовин об'ємом 0,3 м³ (8 од.) та 30 м³ (1 од.) [9].

У серпні 2022 року система управління охороною здоров'я та безпекою праці ДП «АМПУ» була сертифікована на відповідність міжнародному стандарту ISO 45001:2018 міжнародним сертифікаційним органом – ТОВ «Бюро Верітас Сертифікейшн Україна». У серпні 2024 року цей орган провів другий наглядний аудит, за результатами якого підтверджено ефективне функціонування системи управління охороною праці у ДП «АМПУ» та можливість подальшого продовження сертифікації.

Підтримка ефективності системи управління охороною здоров'я та безпекою праці забезпечується службами охорони праці. Протягом 2024 року фахівцями відповідних служб філій ДП «АМПУ» було проведено 377 перевірок стану охорони праці. За їх результатами видано 269 приписів, у яких зафіксовано 943 порушення. У зв'язку з ви-

явленими недоліками тимчасово припинено експлуатацію 48 одиниць техніки, механізмів та обладнання.

Щороку у філіях ДП «АМПУ» розробляються та впроваджуються комплексні заходи, спрямовані на досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення наявного рівня охорони праці, а також запобігання випадкам виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій.

За підсумками 2024 року по філіям ДП «АМПУ» було видано 280 наказів спрямованих на поліпшення стану охорони праці, загальні витрати на охорону праці становили 22 358,9 тис. грн. Із зазначеної суми 21 571,3 тис. грн було спрямовано на реалізацію комплексних заходів у філіях підприємства, що мають на меті забезпечення відповідності нормативним вимогам у сфері безпеки праці, поліпшення виробничих умов, зниження рівня професійних ризиків і запобігання нещасним випадкам та аваріям у виробничому середовищі.

Стандарт ISO 26000 Настанови щодо соціальної відповідальності не потребує спеціальної сертифікації, але основні принципи цього стандарту, серед яких відповідальність, прозорість, повага до інтересів стейкхолдерів, права людини та інші, активно впроваджуються в діяльність Адміністрації морських портів України від самого початку її роботи.

ДП «АМПУ» має значний практичний та історичний досвід у впровадженні принципів соціальної відповідальності, які повністю узгоджуються з ключовими положеннями міжнародного стандарту ISO 26000. З моменту свого створення підприємство послідовно реалізовує стратегію сталого розвитку, що базується на етичному веденні господарської діяльності, дотриманні прав людини, забезпеченні прозорості управлінських рішень і врахуванні інтересів усіх стейкхолдерів.

У межах системної реалізації політики соціальної відповідальності, згідно з наказом від 28 грудня 2020 року № 370/10, на підприємстві затверджено кадрову політику ДП «АМПУ». Цей документ визначає фундаментальні принципи управління персоналом

і закріплює орієнтири для створення сприятливого соціального клімату в колективі.

До ключових положень кадрової політики належать: забезпечення охорони здоров'я та безпеки працівників; дотримання високих стандартів соціальної відповідальності; обов'язкове документування трудових відносин і забезпечення прозорого інформування персоналу; недопущення будь-яких форм дискримінації, забезпечення рівних можливостей; протидія переслідуванню та захист прав працівників; заборона примусової праці; підтримка соціального діалогу як основи партнерських відносин між адміністрацією та трудовим колективом.

Кадрова політика тісно пов'язана з корпоративною культурою підприємства, яка зорієнтована на відповідальність, ініціативність, професіоналізм, дотримання етичних норм і досягнення виробничих результатів. У колективі ДП «АМПУ» культивується повага до особистості, підтримується свобода думки, культурне різноманіття, обмін знаннями та досвідом.

Підприємство активно впроваджує сучасні підходи до організації праці, розвиває гнучку й оптимальну організаційну структуру, дотримується галузевих стандартів і передових практик. Особлива увага приділяється створенню атмосфери, у якій кожен працівник має можливість реалізувати свій потенціал, долучатися до досягнення стратегічних цілей підприємства та відчувати власну значущість у спільному результаті.

У процесі реалізації своїх завдань ДП «АМПУ» дотримується сталих морально-етичних норм, вважаючи, що продуктивність та економічна ефективність не повинні досягатися ціною шкоди здоров'ю працівників або навколишньому середовищу. Етичні засади переважають над короткостроковими економічними вигодами, що є характерною рисою соціально відповідального підприємства.

Спираючись на проведений аналіз діяльності ДП «АМПУ» у сфері реалізації стандартів з охорони праці, навколишнього середовища та соціальної відповідальності як заходів / напрямів щодо вдосконалення процесу впровадження вищезазначених стандартів можна запропонувати такі:

– Розробка комплексної моделі управління у сфері охорони праці, навколишнього середовища та соціальної відповідальності для підприємств морської інфраструктури з урахуванням особливостей портової діяльності, логістики, навігації та специфічних ризиків (аварії на причалах, небезпечні вантажі, вплив на морське середовище). До складу моделі потрібно включити матричне управління ризиками з урахуванням техногенних, екологічних і соціальних ризиків, систему управління відповідальністю стейкхолдерів (порти, оператори, контролюючі органи) та систему адаптивного реагування на інциденти.

– Застосування в процесі впровадження стандартів перспективних інноваційних технологій, що наближують окремі порти до відповідності статусу «Розумний порт» (Smart Port), включно з впровадженням цифрових рішень (Digital Platform) для управління охороною праці, екологією та соціальною відповідальністю, використанням технології великих даних (Big Data); штучного інтелекту (Artificial Intelligence, AI) для аналізу ризиків, створення модулів автоматичного моніторингу викидів / забруднень та онлайн-системи контролю за виконанням екологічних і безпекових заходів.

– Реалізація принципів соціальної відповідальності в портовому секторі шляхом налагодження партнерства з громадами та з європейськими портами; реалізація проєктів сталого розвитку в припортових містах, дотримання прав людини, прозорості, антикорупційної поведінки.

Висновки. Морська інфраструктура України є стратегічним елементом національної транспортної системи, що забезпечує понад 60 % зовнішньоторговельного обороту країни. Вона відіграє ключову роль у забезпеченні експорту сільськогосподар-

ської продукції, металургійних виробів, транзиту енергоресурсів, а також у розвитку мультимодальної логістики та міжнародного торговельного співробітництва.

Імплементация європейських стандартів з охорони праці, екологічного менеджменту та корпоративної соціальної відповідальності в систему управління підприємств морської інфраструктури України сприяла покращенню умов праці та зниженню рівня виробничого травматизму; підвищенню екологічної безпеки підприємств; налагодженню конструктивного соціального діалогу з персоналом та формуванню системи соціального партнерства; підвищенню довіри з боку бізнес-партнерів, міжнародних організацій та контролюючих органів.

Упровадження цих стандартів у діяльність ДП «Адміністрація морських портів України» протягом 2015–2024 років дало змогу досягти: зростання операційної ефективності підприємств на 15–20 %; зниження витрат, пов'язаних із виробничими ризиками й екологічними штрафами; зменшення плинності кадрів і підвищення мотивації персоналу; підвищення конкурентоспроможності підприємств на міжнародному ринку логістичних послуг.

Для підвищення ефективності впровадження європейських стандартів у систему управління підприємств морської інфраструктури доцільно розробити комплексну модель управління, що враховує специфіку портової діяльності та ризики. Рекомендується використання інноваційних технологій, як-от цифрові платформи, Big Data та штучний інтелект для моніторингу та контролю. Важливим напрямом є також розвиток соціальної відповідальності через партнерство з громадами, міжнародне співробітництво й дотримання принципів прозорості та сталого розвитку.

Список літератури

- [1] Нагурський О., Васійчук В., Корж Г., Витрикуш Н. Особливості впровадження ДСТУ ISO 45001:2018 «Систем управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування». *International scientific journal "Grail of Science"*. 2021. № 16, pp. 116–121.
- [2] Alekina E. V., Ovchinnikov K. A. and Minina Y. I. Conceptual model of professional risk management, GCPMED 2018 – *International scientific conference global challenges and prospects of the modern economic development*. 2019. P. 1561–1569. DOI: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.03.159>

- [3] Tverytnykova E., Demidova Yu., Drozdova T. Management system of occupational safety at ukrainian enterprises: International and European dimension. *Advanced Information Systems*. 2021. Vol. 5, No. 1, pp. 45–53.
- [4] Barskiy I., Makarenko M., Gusakov S., Kalinina A., Ustinov R. (2021). Environmental management as a tool for providing resilience of the sea port. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 3(38). pp. 281–291. DOI:10.18371/fcaptp.v3i38.237458
- [5] Gonzalez Aregall M., Bergqvist R., & Monios J. A global review of the hinterland dimension of green port strategies. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*. 2018. Vol. 59. P. 23–34. <https://doi.org/10.1016/j.trd.2017.12.013>
- [6] Chang Y. T. Environmental efficiency of ports: a data envelopment analysis approach. *Maritime Policy and Management*. 2013. Vol. 40, № 5, pp. 467–478.
- [7] Yashchyshyna I., Svider O., Kushnir O., & Konovalova M. Corporate social responsibility of the enterprise: shortcomings and social effects for Ukrainian society. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2020. Vol. 1, pp. 152–157. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2020-1/152>
- [8] Ginzburg M. D., Kovalenko S. E. and Klyun A. M. Standarty na systemy keruvannja: mizhnarodnyj ta jevropejskyj dosvid i jogho zaprovadzhennja v Ukrajinі. *Standardization, certification, quality*. 2016. No. 1, pp. 7–16.
- [9] Звіт про управління за 2024 рік Державного підприємства «Адміністрація морських портів України» (2025). Офіційний сайт Державного підприємства «Адміністрація морських портів України». <https://www.uspa.gov.ua>
- [10] Про впровадження національного стандарту ДСТУ ISO 45001:2019 (ISO 45001:2018, IDT) в діяльність НААУ : наказ 157 від 06.08.2020. URL: https://naau.org.ua/userfiles/files/Nakaz_157od_vid-06_08_2020.pdf
- [11] ДСТУ ISO 14001: 2015 Системи екологічного управління – Вимоги з керівництвом щодо використання (ISO 14001: 2015, IDT) (2016). Київ, 2016. 37 с.
- [12] ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility. 2010. <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>

© Ремешевська І. В., Гурець Н. В., Грушина О. Г.

Дата надходження статті до редакції: 22.05.2025

Дата затвердження статті до друку: 16.06.2025

Дата публікації статті: 04.11.2025

